

Sûfî Perspektif
Kadir ÖZKÖSE*

ADALET VE ASÂLET

“Rütbeler, payeler ve etiketler ne olursa olsun insanı insan eden onun tabiatıdır. Kişi makam ve mevkilerin konuşturduğu bir isim değil, makam ve mevkilere anlam katan bir asâlet örneği haline gelmelidir. Fıtratı temiz, özü berrak ve içi ile dışı bir konumda olmalıdır. Yapay davranışlar her daim sırtır. Sûretâ insan gözükmek değil, özü ve sözü ile insan gibi insan olmak gerekir.”

Maddî ve manevî hayatımız dengeli olmalı. Mizân ve adalet, yaşantımızın mihveri haline gelmeli. Bireysel ve toplumsal dokumuz uyum içerisinde canlılık kazanmalı. Doğal ve olması gereken tavrımız ortaya konulmalı. İnsanların davranışları meleke haline gelince iyi veya kötü yolda karar kıldıkları görülmektedir. Herkes cibilliyetinin aynası konumuna gelmektedir. Rütbeler, payeler ve etiketler ne olursa olsun insanı insan eden onun tabiatıdır. Kişi makam ve mevkilerin konuşturduğu bir isim değil, makam ve mevkilere anlam katan bir asâlet örneği haline gelmelidir. Fıtratı temiz, özü berrak ve içi ile dışı bir konumda olmalıdır. Yapay davranışlar her daim sırtır. Sûretâ insan gözükmek değil, özü ve sözü ile insan gibi insan olmak gerekir. Kendimizle çatışmak değil kimliğimizle uyum içerisinde olmak esastır. Benliğimizin inkişâfı, kişiliğimizin temellendirilmesi, davranışlarımızın anlam kazanması, yaratılış dokumuzun temiz kalması ve fıtratımızın kirletilmemesi esastır. Bu kanaatimize temel teşkil etmesi arzusuyla bu makalemde üç örneği okuyucularıyla paylaşmak istiyorum...

Halkın Malına Göz Koymamak

Pâyitahtın (başkent) ve sarayın yoğun işlerinden ve monoton havasından sıkılan bir padişah, birkaç vezir ve komutanıyla birlikte şehir dışına çıkar. Merkezden ayrılıp birkaç saatlik yol gittikten sonra, yolları üzerindeki bir nar bahçesinin kenarında mola verirler. Bu sırada kâfiledekilerin gözleri, olgunlaşmış ve tam kıva-

mını bulmuş narlara takılır; narların görünümü iştahlarını kabartır. Padişah, bahçe içinde çalışmakta olan yaşlı bir adamı çağırır ve ona sorar:

- *Bu güzel nar bahçesi kimin?*

- *Benimdir efendim, babamdan miras kaldı.*

- *Çoluk çocuğun var mı?*

- *Çoluğum var çocuğum yok efendim, Allah bize çocuk vermedi; karı-koca iki kişilik bir aileyiz.*

- *Peki, ben de bu ülkenin hükümdarıyım, şuradan bir nar şerbeti sıksan da içsek...*

İhtiyar;

- *Emriniz olur, padişahım, der ve hemen gidip bahçe içindeki kulübeden, kalaylı ve tertemiz bir tas getirir. İki nar sıkar ve bir tası tamamen doldurur. Padişah içer ve çok beğenir. Bütün vücuduna bir canlılık ve ferahlık yayılır. İhtiyar çiftçi, padişahın beraberindeki herkese sırayla nar şerbeti ikram eder. Padişah ve adamları, bedenlerinin kazandığı bu zindelle biraz yol almak için ihtiyara veda edip yola koyulurlar. Yolda şeytan, padişahın kafasını karıştırmaya başlar. “Madem birer ayakları çukurda olan bu karı kocanın mirasçıları yok, ne yapacaklar böyle nar bahçesini; karşılığında birkaç kuruş verip bu bahçeyi ellerinden alayım.” diye düşünür. Padişah ve adamları akşama doğru geri dönerken aynı bahçenin*

yanında yine konaklar. Padişah, ihtiyardan bir tas daha nar şerbeti yapmasını ister. İhtiyar, sabahki kadar candan ve gönülden olmasa da bir tas nar şerbeti yapıp sunar. Padişah, bu defa nar şerbetinin tadını pek beğenmez. Sabahkine hiç benzemez ve sorar:

- *Baba, ne oldu böyle, bu nar şerbeti sabahki ile aynı değil mi? Bundan öncekinin tadı yok...* O da;

- Aynı nardan evlat, aslında tadında da bir değişiklik yok. Asıl değişen sizin kalbiniz. Tebaanızın malına göz koydunuz, bu yüzden de narların tadı değişti...der.

Her Şeyin Aslına Çekmesi Asâlettendir

Bir padişah Hızır (a.s.)'ı görmek ister. Bir gün bunun için tellallar çıkartı ve çağırır, "Kim bana Hızır'ı gösterirse onu armağanlara boğacağım." der. Birçok oğlu uşağı olan fakir bir adam bu işe talip olur. Karısına der ki:

- *Hanım ben padişaha Hızır'ı bulacağımı söyleyip ondan kırk gün müsaade alacağım. Bu kırk gün için padişah'tan size ömrünüz boyunca yetecek yiyecek, içecek ve para alırım. Kırk günün sonunda Hızır'ı bulamayacağım için benim kellemler gider, ama siz rahat olursunuz.* Adamın karısı kanaatkâr biridir:

- *Efendi biz nasıl olsa alıştık böyle kıt kanaat geçinmeye. Bundan sonra da idare ederiz, vazgeç bu tehlikeli işten,* der.

Ama adam kafaya koymuştur bir kere. Padişaha gidip Hızır'ı bulacağını söyler. Bunun için kırk gün izin ister. Hızır'ı bulmak için koşuşturacağı kırk gün zarfında ailesinin geçimi için sarayın ambarından tonlarca yiyecek, içecek ve nakit para alır. Bunları evine teslim edip kırk gün ortalıktan kaybolur.

Kırk günün bitiminde padişahın huzuruna çıkıp her şeyi itiraf eder:

- *Benim aslında Hızır'ı falan bulacağım yoktu. Ailece sıkıntı çekiyorduk. Hızır'ı bulacağım diye sizden dünyalık almak istedim,* der. Padişah buna çok kızar:

- *Padişahı kandırmanın cezasını hayatınla ödeyeceğini hiç düşünmedin mi?* diye bağırır.

Adam da her şeyi göze aldığı söyler, Bunun üzerine padişah yanında bulunan üç veziriyle görüş alışverişinde bulunur. Birinci vezire sorar:

- *Padişahı kandıran bu adama ne ceza verelim?* O da;

- *Efendimiz, bu adamın boğazını keselim, etini parçalayıp çengellere asalım,* der.

Bu sırada peyda olan, nûrânî yüzlü, aksakallı bir ihtiyar birinci vezirin sözleri üzerine şöyle der:

- *Küllü şey'in yerciu ilâ aslhî*

Padişah ikinci vezirine sorar:

- *Bu adama ne ceza verelim?* O da;

- *Hükümdarım bu adamın derisini yüzü içine saman dolduralım,* cevabını verir.

Biraz önce ansızın ortaya çıkan ihtiyar yine;

- *Küllü şey'in yerciu ilâ aslhî,* der.

Padişah üçüncü vezire sorar:

- *Ey vezirim sen ne dersin, beni kandıran bu adama ne ceza verelim?* O da;

- *Padişahım, bana göre bu adamı affedin. Size yakışan, sizden beklenen budur. Bu adam önemli bir suç işledi ama sanıldığı kadar da kötü biri değil. Çünkü çoluk çocuğunun rahatı için kendini feda edebilecek kadar da iyi yürekli...*

Nuranî ihtiyar yine söze karışır:

“Küllü şey’in yerciu ilâ aslhî.”

Bu defa padişah o yaşlı zata yönelir:

- *Sen kimsin? İkide bir tekrarladığın o laf ne demektir?* der.

İhtiyar cevap verir:

- *Senin birinci vezirinin babası kasaptı. Onun için kesmekten ve etini çengellere asmaktan bahsetti. Yani aslını gösterdi. İkinci vezirin babası yorgancı idi. Yorgan, yastık ve yatak yüzlerine; yün ve pamuk gibi şeyleri doldururdu. O da babasına çekti. Üçüncü vezirinin babası ise vezirdi. O da soyuna çekti ve büyüklüğünü gösterdi. Benim söylediğim söz, ‘Herkes aslına çeker’ demektir. Üçüncü veziri göstererek, “Vezir istersen işte vezir”; kendini göstererek, “Hızır istersen işte Hızır” der. Bu adamı mahcup etmemek için sana göründüm, der ve kaybolur.*

Kişinin Aslını Unutmaması

Gazneliler Devletinin gözde hükümdarı Sultan Mahmut, bir av dönüşü, biraz dinlenmek ve su içmek için yolu üzerindeki bir köye uğrar ve bir evin önünde durur. Evin önünde durmakta olan delikanlıdan su ister. Delikanlı;

- *Efendim evde su yok, annem suya gitti, dönsün hemen ikram ederim,* der ve onları biraz dinlenmeye davet eder. On, on beş dakika sonra bu delikanlı eve girer, bir testi ve maşrapa ile su getirip konuklarına ikram eder. Bu arada bir nokta Sultan Mahmut’un gözünden kaçmaz. Delikanlıya sorar:

- *Sen biraz önce evde su olmadığını, annenizin suya gittiğini söylemiştin. Biz buradayken sudan falan gelen olmadı, ama sen yok dediğin halde evden su getirdin...* Genç;

- *Haksınız. Size evde su yok diye yalan söy-*

ledim. Çünkü geldiğiniz anda dikkat ettim çok terliydimiz. Eğer o anda size su verseydim hastalanabilirdiniz. Teriniz soğuyacak kadar vakit kazanmak için böyle bir yola başvurdum, der.

Bu gencin gerek bu açıklaması, gerekse oraya gelediği tavır hükümdarın dikkatini çeker. Onda bir cevher olduğunu sezer. Kendisiyle ilgilenmeye başlar. Adını sorar, “Ayaz” diye cevap verir. Sultan Mahmut ülkenin hükümdarı olduğunu, kendisini saraya götürmek istediğini söyler. Ayaz;

- Anne ve babamın izin vermesi şartıyla gelirim, der.

Durum Ayaz’ın anne ve babasına anlatılır, izin alınır. Sultanın av kafilesi Ayaz’ı da yanlarına alarak Gazne’ye döner.

Ayaz, sarayda yoğun bir eğitim ve öğretime tabi tutulur. Tahminlerin ötesinde zeki ve başarılı bir genç olduğu görülür. Her öğretileni şıp diye kapar, köyden gelmişliğini belli etmek için bir yanlışlık ve bir falso yapmamaya aşırı dikkat gösterir.

Sonuçta Ayaz, Sultan Mahmut’un güvenebileceği nitelikte bir eleman olarak yetişir ve Sultan’ın emrine girer. Kendisine hangi görev verilse hakkından gelir. Her işte hükümdardan tam not alır. Sultan Mahmut, Ayaz’ı keşfettiğine içten içe memnun olur. Ayaz, sarayda liyâkat ve yetenek isteyen en önemli görevler için adı akla ilk gelen kimse olur. Bu hızlı yükseliş, başından beri sultanın maiyetinde bulunanların haset ve kıskançlığını çekmeye başlar. Bu yüzden, tarih boyunca benzer her ortamda görüldüğü gibi, sarayda Ayaz hakkında birtakım dedikodular, hatta iftiralar üretilmeye başlanır.

Maksat Sultan’ın ona olan güvenini sarsmak ve onu gözden düşürmektir. Dedikoduların biri, Ayaz’ın sarayda özel bir odası bulunduğu, oraya her gün girip çıktığı, saraydan aşırıldığı değerli şeyleri orada sakladığı yolundadır.

Bu dedikodular bir ara öyle yoğunlaşır ki, Sultan bunlara inanmadığı halde iftiracıları mahcup etmek için tahkikata karar verir.

Ayaz’ı çağırıp ona,

- Ayaz! Senin sarayda özel bir odan varmış, oraya saraydan aşırıldığın kıymetli şeyleri saklıyormuşsun. Şu odayı bir görelim, der. Ayaz da;

- Nasıl olur efendimiz, ne alabilir ne saklayabilirim? diye karşılık verir ve odayı görmeye buyur eder. Sultan, vezirler ve diğer görevliler odaya çıkarlar. Ayaz kapıyı açar ve içeri girerler. Fakat içerde, bir kenarda duran eski püskü bir elbise ile bir çift çarıktan başka bir şey görmezler. Hükümdar sorar:

- Hani Ayaz sakladığın şeyler, sen her gün bu odaya niçin girip çıkıyorsun?

Ayaz’ın açıklaması gerçekten iftiracıları mahcup edecek içeriktedir:

- Efendimiz, Allah kullarını iftiradan korusun. Söylendiği gibi bu odaya her gün girip çıkıyorum; ama bunu buraya bir şeyler saklamak için değil, sizin beni köyden getirirken üzerimde bulunan şu pejmürde elbise ve çarıkları görmek ve kendi kendime; “Ayaz, bu gün ulaştığın ikbale aldanıp aslını unutma. Sen yoksul bir köylü çocuğusun, kader bir gün seni yine aynı duruma düşürebilir..” diye telkinde bulunmak için yapıyorum...

Özetle, “ölmeden önce ölebilmek” sırrına erenler ancak Ayaz gibi nefsinin kontrol altında tutabilenlerdir. Görevlendirilen makamların hakkını verebilenler sorumluluk duygusuna sahip olanlardır. Şahsiyet kazanamamış ve kimlik sorunu nüksetmiş olanlar her geçen gün erimeye ve çürümeye mahkûmdur. Sorumluluk bilincine sahip olanlar ise asâlete bürünenlerdir.

*Doç. Dr.